

Litteratur og national identitet i den dansk-tyske grænseregion

En kommentar til Anne Knudsens artikel: *Slesvig – et skoleeksempel*

Henrik Becker-Christensen

Fortid og Nutid december 1994, hefte 4, s. 396-398.

I anledning af Anne Knudsens artikel i *Fortid og Nutid* om "Slesvig – et skoleeksempel" (*Fortid og Nutid* 1994, s. 173–180) gør Henrik Becker-Christensen indsigelse mod det billede, der deri bliver tegnet af litteraturen om den nationale udvikling i Sønderjylland. Samtidig gør han opmærksom på, at befolkningen i Nord- og Sydslesvig ikke kan betegnes som slesvigere.

Henrik Becker-Christensen, f. 1950, dr.phil., direktør ved Institut for grænseregionsforskning, Aabenraa.

I *Fortid og Nutid* juni 1994, hefte 2, side 173-180, har Anne Knudsen skrevet en artikel om *Slesvig – et skoleeksempel*. Det bliver her påpeget, at de store nationale problemer i Europa gør det værd at rekapitulere, hvordan man fandt frem til en holdbar løsning på den nationale konflikt i Nord- og Sydslesvig. Det er ifølge Anne Knudsen tiltrængt, fordi danskerne siden 1960'erne ikke har interesseret sig for denne problemstilling – ikke kun fordi der var fundet en fredelig løsning, men også fordi *vi i de seneste 30 år ganske enkelt ikke har villet høre om sagen*.

Anne Knudsen anfører sig selv som et eksempel på det sidstnævnte udsagn. Åbenhjertigt skriver hun, at en skoleekskursion til Sydslesvig i 1960'erne efterlod indtrykket af det danske mindretals talsmænd *som fanatikere med vilde øjne*. Resultatet var, at al snak om Sydslesvig og den nationale udvikling i grænselandet blev oplevet som absolut fortid. Hun konstaterer, at det har det været siden.

Anne Knudsen har uden tvivl ret i, at danskere, der er født efter 1945, i det

store og hele ikke har interesseret sig for den nationale udvikling i Sønderjylland og dermed, som hun konstaterer, er dybt uvidende om nationale mindretal og de problemer, der knytter sig til grænseregioner. Det er derfor glædeligt, at Anne Knudsen – ligesom mange andre – nu under indtryk af den europæiske udvikling er blevet opmærksom på de løsningsmodeller, vi kender fra Sønderjylland, og rekapitulerer dem for en bredere kreds. Artiklen ægger imidlertid til modsigelse på to punkter. Det ene gælder den historiske forskning omkring Sønderjylland og den litteratur, der knytter sig hertil. Det andet gælder opfattelsen af den nationale identitet nord og syd for grænsen, hvor Anne Knudsen har genoplivet de heden-gangne slesvigere.

I artiklen om *Slesvig – et skoleeksempel* skriver Anne Knudsen, at der findes en omfattende historisk forskning i slesvigske anliggender, men det tilføjes, at man kun kan orientere sig i den, *hvis man er ihærdig nok*. Som forklaring herpå anføres, at *det er helt karakteristisk, at værkerne udkommer i det om-*

råde, de beskriver, og ikke på hovedstadsforlag. Det tilføjes, at med få undtagelser er hele diskussionen så åbenlyst beregnet på et allerede informeret fagmiljø, at man kvier sig ved at låne bøgerne ud til ikke-historikere, endsige anbefale dem til den videbegærlige ungdom. Dette synspunkt bliver i den indledende præsentation af Anne Knudsen artikel suppleret med et udsagn om, at den hjemlige litteratur om spørgsmålet har ... svært ved at nå ud over en indforstået, sønderjysk tradition. Det er ifølge Anne Knudsen skade, eftersom viden om sagen netop burde udbredes til dem, der ikke ved noget om den, men som i øjeblikket er mere interesserede, end tilfældet længe har været.

Det var jo "eine grausame Salbe" – som tyskerne siger – mod den sønderjyske litteratur og de forskere, der trods den omtalte manglende interesse i "det gamle land" længe har beskæftiget sig med den nationale udvikling i landsdelen. Er denne kritik nu rimelig?

Som nævnt mener Anne Knudsen, at hele diskussionen med få undtagelser så åbenlyst [er] beregnet på et allerede informeret fagmiljø. Af note 2 i Anne Knudsen artikel fremgår det, at det navnlig drejer sig om to disputatser (herunder bl.a. undertegnedes), to licentiatafhandlinger og tre andre bøger, der falder ind under kategorien grundforskning.¹ Det virker unægtelig lidt som for smed at rette bager. Bøger af den nævnte karakter har et klart videnskabeligt sigte og er dermed af særlig interesse for et "fagmiljø" eller folk, der har et vist forhåndskendskab til emnet. Det gælder også Anne Knudsen egen disputats om *En Ø i Historien. Korsika. Historisk antropologi 1730–1914* (1989), hvor bl.a. de mange franske og engelske citater nok virker afskrækkende på førstegangslæseren.

Man kan ikke forvente, at disputatser og licentiatafhandlinger skal være det første, som den videbegærlige ungdom kaster sig over. Den vil naturligt ty til

en lettere kost i form af oversigtsværker eller bredere anlagte afhandlinger, som giver en indføring i emnet og mulighed for at gå videre, hvis man vil vide mere. Der er til dette formål i de senere år udkommet en lang række bøger og artikelsamlinger, der fuldt ud dækker behovet for en bredere formidling omkring det sønderjyske spørgsmål – men som Anne Knudsen ikke nævner. De vil blive nærmere omtalt nedenfor.

Som nævnt beklager Anne Knudsen, at de ovenfor omtalte bøger ikke er udgivet på hovedstadsforlag. Det er en besynderlig anke. Hvad enten bøgerne bliver udgivet på forlag i Sønderjylland, på Odense Universitetsforlag eller andre steder, kan de skaffes over hele landet og behøver ikke at være mere ukendte af den grund. Der er således ikke forskel på den ihærdighed, der skal udvises med at finde bøgerne, om de udkommer i København eller i provinsen – arbejdet er det samme, hvad enten man henvender sig i boghandlen eller på biblioteket. Dansk Bogfortegnelse, diverse bibliografier, bibliotekernes kataloger og databaser, den fælles folkebiblioteksdatabase og de videnskabelige bibliotekers registreringer gør det overkommeligt at orientere sig om den foreliggende litteratur. Ved hjælp af søgeord som "Slesvig", "Sønderjylland", "tyske mindretal" etc. samt kombinationer heraf kan man også let skaffe sig et overblik over nyere udgivelser.

Når det kommer til stykket, er litteraturen om de nationale forhold i Sønderjylland da også meget større og mere bredt funderet, end det fremgår af Anne Knudsen artikel. Da de sønderjyske erfaringer igen er blevet aktuelle, er det relevant at nævne nogle eksempler herpå.

Ikke-historikeren og den videbegærlige ungdom kan med stor fordel ty til Troels Finks to bøger *Rids af Sønderjyllands historie* og *Sønderjylland siden genforeningen i 1920* (Schultz forlag, 1943 og 1955). I de to bøger er der lagt

særlig vægt på den nationalpolitiske udvikling. Det samme gælder Lorenz Rerups bog om *Grænsen. Fra grænskamp til sameksistens* (Det Udenrigspolitiske Selskabs skrifter, 1969) og det bredt anlagte værk om *Slesvig og Holsten efter 1830*, der udkom på Politikens Forlag i 1982. Specielt til skolebrug må fremhæves Gottlieb Japsens bog om *Dansk og tysk i Sønderjylland* (Gyldendal, 1979), hvor kilder og billedtekster giver en god indføring i den nationale problematik. Tilsvarende kan den mere erfarne læser få udbytte af bøger som Kim Salomons *Konflikt i grænseland. Sociale og nationale modsætninger i Sønderjylland 1920–33* (Gyldendal, 1980) og Johan Peter Noacks bog om *Det tyske mindretal i Nordslesvig under besættelsen* (Dansk Udenrigspolitisk Instituts skrifter, 1974). Endelig er der grund til at omtale tidsskriftet *Vandkunsten*, der i 1992 udsendte et dobbelt-nummer med titlen: *Slesvigsk grænse-lære. En model for mindretal og modsætninger i nationernes Europa?* På 300 sider får man her gennem de mange artikler et væld af informationer om emnet.

De nævnte bøger er kun et lille udpluk af den righoldige litteratur om den nationale udvikling i Sønderjylland. De er imidlertid med til at vise, at der ikke er grund til at male med så mørke farver, som Anne Knudsen gør i sin artikel. Tilmed udmærker de sig alle ved at tilgodese ønsket om, at den historiske forskning i slesvigske anliggender skal udkomme på hovedstadsforlag.

I artiklen om *Slesvig – et skoleeksempel* fremkommer Anne Knudsen med nogle overvejelser om det slesvigske nationalitetsspørgsmål som et typisk eksempel på minoritetsproblemer. De skal ikke kommenteres nærmere her. Det skal kun bemærkes, at den kilde, som Anne Knudsen henviser til (side 178, note 14), ikke giver noget belæg for, at det specielt var *de unge fattige* hjemmetyskere i Nordslesvig, der blev på-

virket af nazismen i begyndelsen af 1930'erne. Socialt set var det inden for mindretallet langt bredere kredse, der også omfattede velstående gårdejere.

Derimod er der grund til at hæfte sig ved afslutningen på artiklen, hvor Anne Knudsen skriver, at *hvor meget man end mobiliserer for dansk og tysk, er både nord- og sydslesvigerne nok mest – slesvigere*. Det er grundlæggende forkert. Enhver, der beskæftiger sig mere indgående med den nationale udvikling i Sønderjylland og den nationale identitetsfølelse, ved, at sønderjyderne i de sidste menneskealdre ikke har følt sig som slesvigere – det var ikke tilfældet 1918–1920 og er det heller ikke i dag. De, der 1914–1918 havde kæmpet for en sag, der *ikke vedkom dem*, var netop dem, der ønskede at stemme sig hjem til Danmark.

Man kan i Nordslesvig i dag nok føle sig som sønderjyde, men det er med et dansk eller med et tysk fortegn. Tilsvarende forholder det sig syd for grænsen. En fælles "slesvigsk" identitetsfølelse hen over 1920-grænsen findes ikke.

Noter:

1. Johan Peter Noack: *Det danske mindretal i Sydslesvig 1920–1945* bd. 1–2, Institut for grænseregionsforskning, Aabenraa 1989; Henrik Becker-Christensen: *Det tyske mindretal i Nordslesvig 1920–1932* bd. 1–2, Institut for grænseregionsforskning, Aabenraa 1990; Hans Schultz Hansen: *Danskheden i Sydslesvig 1840–1918 som folkelig og national bevægelse*, Studiefælleforlaget ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, Flensborg 1990; Inge Adriansen: *Fædrelandet, folkeminderne og modersmålet. Brug af folkeminder og folkesprog i nationale identitetsprocesser – især belyst ud fra striden mellem dansk og tysk i Sønderjylland*, Amtsmuseumsrådet for Sønderjylland, Sønderborg 1990; Johan Peter Noack: *Det sydslesvigske grænsespørgsmål 1945–1947* bd. 1–2, Institut for grænseregionsforskning, Aabenraa 1991; Henrik Becker-Christensen: *Dansk mindretalspolitik i Nordslesvig*, Institut for grænseregionsforskning, Aabenraa 1984.